

ประเพณีกินเจ

กนกรัตน์ ทองตัน
วิทยาลัยชุมชนภูเก็ต

ประเพณีกินเจเป็นประเพณีประจำปีที่ชาวจีนกำหนดจัดขึ้นในระหว่างวันขึ้น ๑ ค่ำ ถึงวันขึ้น ๕ ค่ำ ตามปฏิทินทางจันทรคติของจีน ผู้ร่วมพิธีที่เคร่งครัดจะนุ่งขาวห่มขาว งดเว้นอาหารที่ประกอบจากเนื้อสัตว์และรักษาศีล เพื่อเป็นสักการะบูชาต่อ "กิวอึ้งเอี๊ยะ" หรือ "กิวอึ้งไต่เต้"

การกินเจจะเกิดในประเพณีจีนเป็นเวลาหลายพันปีมาแล้ว

๔๒ รุสมิแล

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ การกินเจครั้งแรกเกิดขึ้นในสมัยจักรพรรดิฮวงตี้ (ประมาณ ๒๐๐๐ ปีก่อนพุทธกาล) ด้วยมีผู้กราบทูลว่า การถือศีลกินเจเป็นเคล็ดลับแห่งการมีอายุวัฒนะ พระองค์จึงได้ถือศีลกินเจเป็นเวลา ๓ วัน คนจีนสมัยโบราณยังต้องเดินทางไปสู่ภูเขาสูงในระหว่างการกินเจ เพื่อเป็นการชำระตนเองจากสิ่งชั่วร้ายที่มาน่ากลัวในในรอบปีที่ผ่านมา

หัวใจสำคัญของการกินเจคือ การชำระกายและใจให้สะอาดนั่นเอง คำว่า "กิวอึ้งเอี๊ยะ" หรือ "กิวอึ้งไต่เต้" แปลตามศัพท์ว่า จักรพรรดิเทพ ๕ พระองค์ จักรพรรดิเทพทั้งเก้านี้เป็นเทพประจำดวงดาวในระบบสุริยจักรวาลของเรา

มนุษย์ในอารยธรรมยุคต้นไม่ว่าจะเป็นอียิปต์หรือกรีกโบราณ บูชาดวงอาทิตย์และดวงดาวต่าง ๆ

ที่ปรากฏให้เห็นบนท้องฟ้าเป็นเทพเจ้าทั้งสิ้น ชาวจีนโบราณก็ไม่แตกต่างจากมนุษย์ยุคโบราณอื่น ๆ ในสมัยราชวงศ์ชั้น (ประมาณ พ.ศ. ๓๐๐ - พ.ศ. ๖๕๐) มีหลักฐานแน่ชัดว่าชาวจีนเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่บูชาดวงดาวและชาวจีนคงจะนับถือ "กิวอ๋องเอี้ย" เป็นเทพประจำดวงดาวก่อนหน้านั้นแล้ว

เมื่อพุทธศาสนาแผ่เข้าไปในประเทศจีนประมาณ พ.ศ. ๕๐๐ ชาวจีนมีประเพณีกินเจอยู่แล้วยอมรับพุทธศาสนาได้ง่าย เพราะพุทธศาสนาสอนให้คนละเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต สำหรับชาวจีนที่นับถือพุทธศาสนา "กิวอ๋องเอี้ย" จึงกลายเป็นพระโพธิสัตว์ที่สถิตอยู่ ณ ดวงดาวต่าง ๆ

ต่อมา เมื่อลัทธิเต๋าเกิดขึ้นในประเทศจีนประมาณ พ.ศ. ๗๐๐ ได้รับเอาการบูชาดวงดาวของชาวจีนไปเป็นส่วนหนึ่งของลัทธิเต๋า "กิวอ๋องเอี้ย" จึงกลายเป็นเทพเจ้าประจำลัทธิเต๋ามาแล้ว

ดวงดาวที่ชาวจีนถือมาแต่โบราณว่าเป็นดาวที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อชะตาชีวิตของมนุษย์ตลอดจนถึงชะตากรรมของบ้านเมือง คือกลุ่มดาวจระเข้ ซึ่งประกอบด้วยดาวทั้งหมด ๕ ดวง มีเพียง ๗ ดวงเท่านั้นที่มนุษย์สามารถมองเห็นได้ ส่วนอีก ๒ ดวงนั้นเป็นดาวที่อยู่ห่างไกลออกไป และเฉพาะเทพด้วยกันเท่านั้นที่สามารถมองเห็น "กิวอ๋องเอี้ย" คือเทพประจำกลุ่มดาวจระเข้ทั้ง ๕ ดวงนี้ตามนิยายปรัมปราของจีน เชื่อกันว่า "กิวอ๋องเอี้ย" เดิมเป็นโอรสกษัตริย์

๕ องค์พี่น้อง มีชื่อว่าเทียนหยิง เทียนเจิน เทียนฉู้ เทียนลัน เทียนจิน เทียนฟู เทียนจุง เทียนจู้ และเทียนเป็ง มีแม่ชื่อเลานูหรือออกเสียงอย่างภาษาชกเถียนว่า เต่าโบ้ กล่าวกันว่า เต่าโบ้เกิดในประเทศอินเดีย เป็นผู้ที่มีคุณธรรมและเมตตาธรรมสูงสามารถหยั่งรู้ดินฟ้าและเหาะเหินเดินอากาศได้ เต่าโบ้ได้เดินทางมาถึงประเทศจีนและแต่งงานกับกษัตริย์แห่งแคว้นเจ้าหยู หลังจากทีเต่าโบ้ และพระโอรสทั้งเก้าสิ้นพระชนม์ พระโอรสได้จุติไปเป็นเทพประจำดาวจระเข้ ส่วนเต่าโบ้นั้นเป็นเทพประจำดาวเหนือ ซึ่งเป็นดาวที่สุกสว่างบนท้องฟ้าไม่ห่างไกลจากกลุ่มดาวจระเข้สัก และเป็นดาวที่บอกทิศทางแก่ชาวเรือ ชาวจีนถือว่าเต่าโบ้เป็นเทพที่มีเมตตาอย่างสูงต่อมนุษย์ เทียบได้กับเจ้าแม่กวนอิมซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในรูปร่ายของสตรีที่ชาวจีนเคารพบูชาอย่างยิ่ง

ตำนานเกี่ยวกับ "กิวอ๋องเอี้ย" และการกินเจมีมากมาย บางคนเชื่อว่า "กิวอ๋องเอี้ย" คือกษัตริย์ที่ปกครองประเทศจีนนานถึง ๔๕,๖๐๐ ปี อีกตำนานหนึ่งกล่าวว่า จักรพรรดิเป็งซึ่งเป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งราชวงศ์ชองได้ปลงพระชนม์พระองค์เองระหว่างที่เสด็จพระราชดำเนินโดยทางชลมารคไปยังเกาะไต้หวันขณะที่ทรงมีพระชนมายุเพียง ๕ ชันษา เพื่อเป็นการไว้อาลัยต่อจักรพรรดิเป็ง ชาวจีนในมณฑลชกเถียน (มณฑลชกเถียนเป็นมณฑลสุดท้ายที่ราชวงศ์ชองมีเหลืออยู่หลังจากที่สูญเสียดินแดน

ประเทศจีนส่วนใหญ่ให้แก่ราชวงศ์หงวน) จึงแต่งกายด้วยชุดขาว และงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเป็นเวลาเก้าวัน และใช้พิธีกรรมทางศาสนาเป็นเครื่องบังหน้าด้วยความกลัวเกรงต่อกษัตริย์ราชวงศ์หงวนที่ยึดครองประเทศจีนอยู่

บางคนกล่าวว่า ในสมัยโบราณประเทศจีนแบ่งออกเป็น ๕ มณฑล แต่ละมณฑลมีกษัตริย์ปกครองเป็นอิสระจากกัน กษัตริย์แต่ละองค์ต่างไม่ยอมให้ใครเป็นใหญ่กว่าตน จึงมีการรบพุ่งแย่งชิงความเป็นใหญ่ในหมู่กษัตริย์ทั้ง ๕ พระองค์นั้นตลอดเวลา และกลายเป็นสงครามใหญ่ที่สุดในที่สุด สงครามนี้เรียกว่า สงครามเก้ากษัตริย์ ผู้คนล้มตายจากศึกสงครามครั้งนี้เป็นอันมาก เดชะบุญที่มีนักปราชญ์คนหนึ่งคิดหาทางให้กษัตริย์ทั้ง ๕ มาพบปะเจรจาหาทางยุติศึกสงคราม ในระหว่างเวลา ๕ วัน ๕ คืนที่กษัตริย์ทั้ง ๕ พบกันนี้ ได้มีข้อตกลงว่าจะไม่มีการฆ่าฟันสิ่งมีชีวิตใด ๆ ประชาชนของอาณาจักรทั้งเก้านี้พร้อมใจกันงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตด้วย จึงเกิดเป็นประเพณีกินเจของชาวจีนเป็นเวลา ๕ วัน ขึ้น

นิยายปรัมปราอีกเรื่องหนึ่งกล่าวว่าประมาณ ๑๕๐๐ ปีมาแล้ว กษัตริย์แห่งแคว้นกั้งไสมีโอรส ๕ องค์ ราชโอรสทั้ง ๕ พระองค์ได้รับการศึกษาในเพลงอาวุธจนเชี่ยวชาญ แต่ถึงกระนั้นยังพ่ายแพ้แก่ศัตรูที่ยกทัพมาทางเรือท่าศึกยึดเยื่อหลายปี พระโอรสทั้ง ๕ ถูก

ข้าศึกยิงด้วยธนูเพลิงจนสิ้นพระชนม์ แต่ดวงวิญญาณของพระองค์ยังคงคอยปกปักษ์รักษาผืนดินที่ไสให้อยู่มั่นเย็น ต่อมา ชาวเมืองกังไสไม่ประพฤติดนอยู่ในศีลธรรมบ้านเมืองแทบเป็นกลียุค ดวงวิญญาณของราชโอรสองค์ที่ ๑ ได้เปล่งกายมาเป็นขอทาน เพื่อทดสอบดูว่าในมณฑลกังไสยังมีคนดีมีศีลธรรมหลงเหลืออยู่หรือไม่ ขอทานผู้นี้ได้พบเศรษฐีคนหนึ่ง และได้ขออาศัยค้างคืนด้วย เศรษฐีผู้นี้เป็นผู้มีใจอารี อนุญาตให้ขอทานเข้าพักอาศัยและจัดหาอาหารมาให้ขอทานคนนั้นกลับขออาหาร ๕ ชุด พร้อมตะเกียง ๕ ดวง เศรษฐีก็นำมาให้ตามความต้องการ วันรุ่งขึ้นเศรษฐีใจอารีมาดูขอทานในตอนเช้าแต่กลับเจอชายชราทำทางใจดีผู้หนึ่ง ชายชรานั้นเล่าให้เศรษฐีฟังว่าคนเป็นเทพเปล่งกายมาดูแลทุกข์สุขของชาวกังไส และแนะนำให้เศรษฐีกินเจเป็นตัวอย่างแก่ชาวเมือง เพื่อจะช่วยให้ชาวกังไสกลับกลายเป็นคนดี และป้องกันให้มณฑลกังไสพ้นภัยพิบัติได้ ตั้งแต่นั้นจึงเกิดประเพณีกินเจในประเทศจีน

ความเชื่อในจักรพรรดิเทพเก้าพระองค์ตลอดจนการถือศีลกินเจเป็นเวลาเก้าวันในเดือนเก้าตาม

ปฏิทินทางจันทรคติของจีนนั้นสันนิษฐานว่าเกิดขึ้นครั้งแรกที่มณฑลฮกเกี้ยน ต่อจากนั้นได้ขยายเข้าไปในมณฑลยูนนาน แฝ่เข้ามาในหมู่คนจีนในประเทศไทย และเรื่อยลงไปจนตลอดแหลมมลายู

บรรยากาศของการกินเจในระหว่างวันขึ้น ๑ ค่ำ ถึงวันขึ้น ๕ ค่ำ เดือนเก้าตามปฏิทินทางจันทรคติของจีนนั้น ดูราวกับเป็นการฉลองการเสด็จมาประทับอยู่บนโลกมนุษย์ของเจ้าจักรพรรดิเทพ มีการประกอบพิธีกรรม และการแสดงอภินิหารต่าง ๆ ที่น่าสนใจมากมาย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น การงดเว้นจากเนื้อสัตว์ พิธีกรรมและอภินิหารต่าง ๆ ในบรรยากาศแห่งประเพณีกินเจนั้นบ่งบอกถึงจุดประสงค์ประการหนึ่งที่เราไม่ควรมองข้าม คือ การชำระกายและใจให้สะอาด การมีวินัยและการควบคุมใจของตนเอง เพราะหากขาดสิ่งเหล่านี้แล้ว การกินเจก็จะไร้ความหมายโดยสิ้นเชิง

บรรณานุกรม

Cheu, Hock Tong. *The Nine Emperor Gods*. Singapore : Times Book International,

๑๕๘๘

Schafer, Edward H. *Pacing the Void : Tang Approaches to the Stars*. Berkely : University of California Press, ๑๕๗๗.

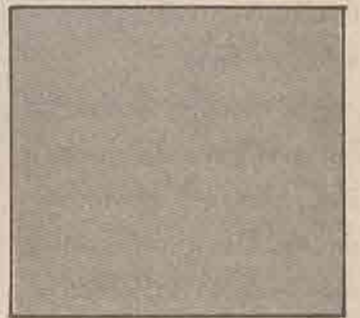
Wong, C.S. *An Illustrated Cycle of Chinese Festivities in Malaysia and Singapore*. Singapore : Jack Chai - MPH Ltd, ๑๕๘๗.

ประยงค์ อนันตวงศ์. แสหลังจีน. สำนักพิมพ์รวมสาส์น

ประสิทธิ์ ชินการณ. ชีวิตไทยถิ่นภูเก็ต. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต, ๒๕๒๕.

วิชัย สุกดต้น. ไก่ยห่าน. เอกสารอัดสำเนา. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต, ๒๕๒๕.

อัครา บุญทิพย์. ประเพณีกินผัก. เอกสารอัดสำเนา. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต, ๒๕๒๕.

พิธีปูบ่อ

(ต่อจากหน้า ๖๐)

กำหนดพิธีและเป็นวันสิ้นสุดของงาน ปลาและสัตว์เหล่านั้นก็ทวีขึ้นอย่างทันตา ด้วยเหตุนี้จึงมีการจัดงานพิธีปูบ่อปลาขึ้นทุกปี

ปัจจุบันพิธีปูบ่อปลาได้

๔๔ รุสมิแล

เลือนหายไปแล้ว เนื่องจากคนในสังคมปัจจุบันมีการศึกษามากขึ้น หรืออาจเป็นเพราะมีเดวาทหรือกลุ่มมุสลิมที่เคร่งครัดศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง จึงสังเกตเห็นว่า

พิธีกรรมบางขั้นตอนขาดต่อหลักธรรมทางศาสนาปัจจุบันพิธีนี้ได้สูญไปประมาณ ๔๐-๔๗ ปีมาแล้ว □